

Stare Miasto w Zamościu (1992)

Old City in Zamość (1992)

Zamość, Ratusz. Fot. P. Ostrowski

Zamość, Town Hall. Photo by
P. Ostrowski

Zamość powstał w końcu XVI wieku na szlaku handlowym łączącym zachodnią i północną Europę z Morzem Czarnym. Jest on unikatowym przykładem zrealizowanego na surowym korzeniu, otoczonego fortyfikacjami bastionowymi renesansowego miasta idealnego, stanowiącego rezultat modelowej współpracy światłego fundatora, kanclerza wielkiego koronnego Jana Zamoyskiego, i wybitnego architekta Bernarda Moranda. Plan miasta konsekwentnie zrealizowany przez architekta i fundatora łączy funkcje zespołu miejskiego, rezydencji i fortecy. Stare Miasto w Zamościu do dziś zachowało pierwotny regularny układ ulic, a jego architektura stanowi niepowtarzalną mieszankę tradycji włoskich i środkowoeuropejskich.

Kryterium: (iv)

Zamość was founded in the late 16th century on the trade route linking western and northern Europe with the Black Sea. Built on the so-called “raw root” basis (in a completely uninhabited place), encircled by bastion fortifications, Zamość is a unique example of an “ideal town” of the Renaissance period. This was the result of perfect cooperation between the open-minded founder, Great Crown Chancellor Jan Zamoyski, and the outstanding architect, Bernardo Morando. The town plan, which was faithfully implemented by the architect and the founder, combines the functions of an urban ensemble, a residence, and a fortress. The Old Town in Zamość has retained its original regular street layout, and its architecture is a unique blend of Italian and Central European traditions.

Criterion: (iv)

Widok Starego Miasta w Zamościu z lotu ptaka. Fot. P. Ostrowski
The aerial view of the town. Photo by P. Ostrowski

Ochrona Zamościa – renesansowego miasta idealnego

„Otwieramy szeroko oczy, bo oto z mgieł oddalenia mającą zrazu niewyraźne, a potem coraz dokładniej wychylają się wieże miasta zaczarowanego – miasta z bajki – Zamościa.”

Zofia Serafin-Sochańska, *Zamość*, 1938

Akt erekcyjny idealnego miasta – twierdzy Zamość Jan Zamoyski podpisał 10 kwietnia 1580 roku w Jarosławcu, powierzając projektowanie i budowę włoskiemu architektowi Bernardowi Morando. W ten sposób rozpoczęła się bogata historia miasta i jego mieszkańców różnych narodowości: Polaków, Ormian, Greków, Żydów, Szkotów i Niemców.

Preserving an ideal Renaissance town

“Our eyes opened wide because, all of a sudden, the towers of Zamość – the enchanted town, the fairytale town – started to loom into view from the mists in the distance, unclear at first, and then ever more distinct.”

Zofia Serafin-Socheńska, *Zamość*, 1938

Jan Zamoyski signed the act of foundation of his ideal town, the Zamość Fortress, at Jarosławiec on 10 April 1580, entrusting its design and construction to the Italian architect Bernardo Morando. This marked the beginning of the rich history of the town and its people, who are represented by a number of nationalities: Poles, Armenians, Greeks, Jews, Scots, and Germans.

Bardzo ważnym punktem w pełnej sukcesów, ale także trudnych momentów historii Zamościa było wpisanie jego części historycznej na Listę światowego dziedzictwa UNESCO, co nastąpiło 14 grudnia 1992 roku. Wpis ten wraz z akcesem Polski do Unii Europejskiej (2005) otworzyły zupełnie nowe możliwości pozyskiwania funduszy, aby zgodnie z międzynarodowymi i krajowymi zasadami dbać o zachowanie zabytków, jednocześnie podnosząc rangę Zamościa jako ważnego ośrodka życia kulturalnego i turystycznego w Polsce.

Wartość Zamościa jako zespołu urbanistycznego została doceniona już w 1936 roku, kiedy po raz pierwszy został on objęty ochroną konserwatorską. Od 1966 roku wpis do rejestru zabytków obejmuje całe renesansowe miasto wraz z obwodem fortyfikacji, którego zabytki w ok. 67 proc., a tereny poforteczne w całości stanowią własność komunalną. To bez wątpienia stanowi nie lada wyzwanie dla władz miasta. Dlatego też od 2004 roku systematycznie i konsekwentnie miasto starało się pozyskiwać fundusze na prace konserwatorskie zabytków Starego Miasta. W ramach rewitalizacji zespołu staromiejskiego ostatecznie udało się zrealizować siedem projektów współfinansowanych ze środków unijnych i Mechanizmów Finansowania EOG. Pozyskane z zewnątrz finansowanie pokryło aż 69,8 proc. wartości inwestycji zrealizowanych w zespole Starego Miasta w latach 2004-2012, których całkowity koszt wyniósł 166 564 000 zł. Podjęte działania w ramach kolejnych projektów objęły kompleksowe prace konserwatorskie przy elewacjach i dachach kilkudziesięciu obiektów, jak również w obrębie dziedzińców kilku bloków zabudowy oraz większości

The entry of the historic part of Zamość on the UNESCO World Heritage List on 14 December 1992 was a very important moment in the town's history that has been blessed with both high and low points. The inscription of Zamość, as well as the subsequent accession of Poland into the European Union (2005), opened up completely new opportunities for raising funds to preserve the town's monuments in line with international and national rules, while elevating the rank of Zamość as an important centre of cultural and tourist life in Poland.

The value of Zamość as an urban ensemble was recognised as early as 1936 when, for the first time, it was given protected status. Since 1966, the entry in the Register of Monuments has covered the entire Renaissance town including its fortifications. At present, 67 per cent of the historic buildings within the town and 100 per cent of the fortification areas are fully-owned by the commune, which certainly presents a major challenge to the town authorities. Therefore, since 2004, the city has continually and systematically sought to raise funds for the conservation work of the Old Town monuments. A total of seven projects co-financed by EU funds and the EEA Financing Mechanism have been successfully implemented as part of the renewal of the Old Town. The funding raised from external sources covered as much as 69.8 per cent of the investment projects completed within the Old Town ensemble in the years 2004-2012, totalling PLN 166 564 000. The actions undertaken under the succession of projects included comprehensive restoration work on the facades and roofs of several dozen buildings, as well as within the courtyards of several

Zamość, kamienice ormiańskie przy Rynku Wielkim. Fot. P. Ostrowski

Zamość, Armenians houses at the Great Market. Photo by P. Ostrowski

wnętrz ulicznych i trzech rynków, a także pięciu zespołów obiektów fortecznych włącznie z utworzeniem Muzeum Fortyfikacji i Broni w obrębie Bastionu III i Arsenalu. Dzięki pozyskaniu środków zewnętrznych parafia rzymskokatolicka odrestaurowała kolegiatę zamojską, zaś Fundacja Dziedzictwa Żydowskiego renesansową synagogę.

W ramach pierwszych trzech projektów poddano konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji historyczne budynki o łącznej kubaturze ponad 100 000 m³. Trzy budynki zmodernizowano na cele kulturalne i turystyczne, stworzono prawie 1000 m² powierzchni usługowej, wybudowano system wideomonitoringu obejmujący cały zespół Starego Miasta. Przeprowadzono też remont i renowację Rynku Wielkiego i przyległych doń ulic.

W ramach czwartego programu z funduszy EOG odrestaurowano 16 obiektów historycznych, w tym zespół forteczny, Bramę Lubelską Nową z murem kurtyny, Kazamaty oraz Bramę Lubelską Starą z murem kurtyny i galerią strzelniczą. Z kolei celem nadrzędnym piątego programu był wzrost atrakcyjności turystycznej miasta. Zakres projektu obejmował remont Rynku Solnego, placu Jaroszewicza, Rynku Wodnego i przyległych do nich ulic. Kolejny projekt – zrealizowany przez Miasto w latach 2009-2012 – był największy. Jego ideę stanowiło udostępnienie na cele turystyczne i rekreacyjne fortyfikacji Twierdzy Zamość – poczynając od fortyfikacji XVI-wiecznego miasta idealnego po poligonowe fortyfikacje z XIX wieku. Projekt obejmował m.in. rewaloryzację pierścienia fortyfikacji obronnych twierdzy, przebudowę Amfiteatru,

blocks, and within most of the streets and three market squares, as well as five ensembles of fortress buildings and structures. This also included the creation of a museum of fortifications and weaponry in Bastion III and the Arsenal. Thanks to the external funding raised, the Roman Catholic parish restored the Collegiate Church, while the Foundation for the Preservation of Jewish Heritage restored the Renaissance synagogue.

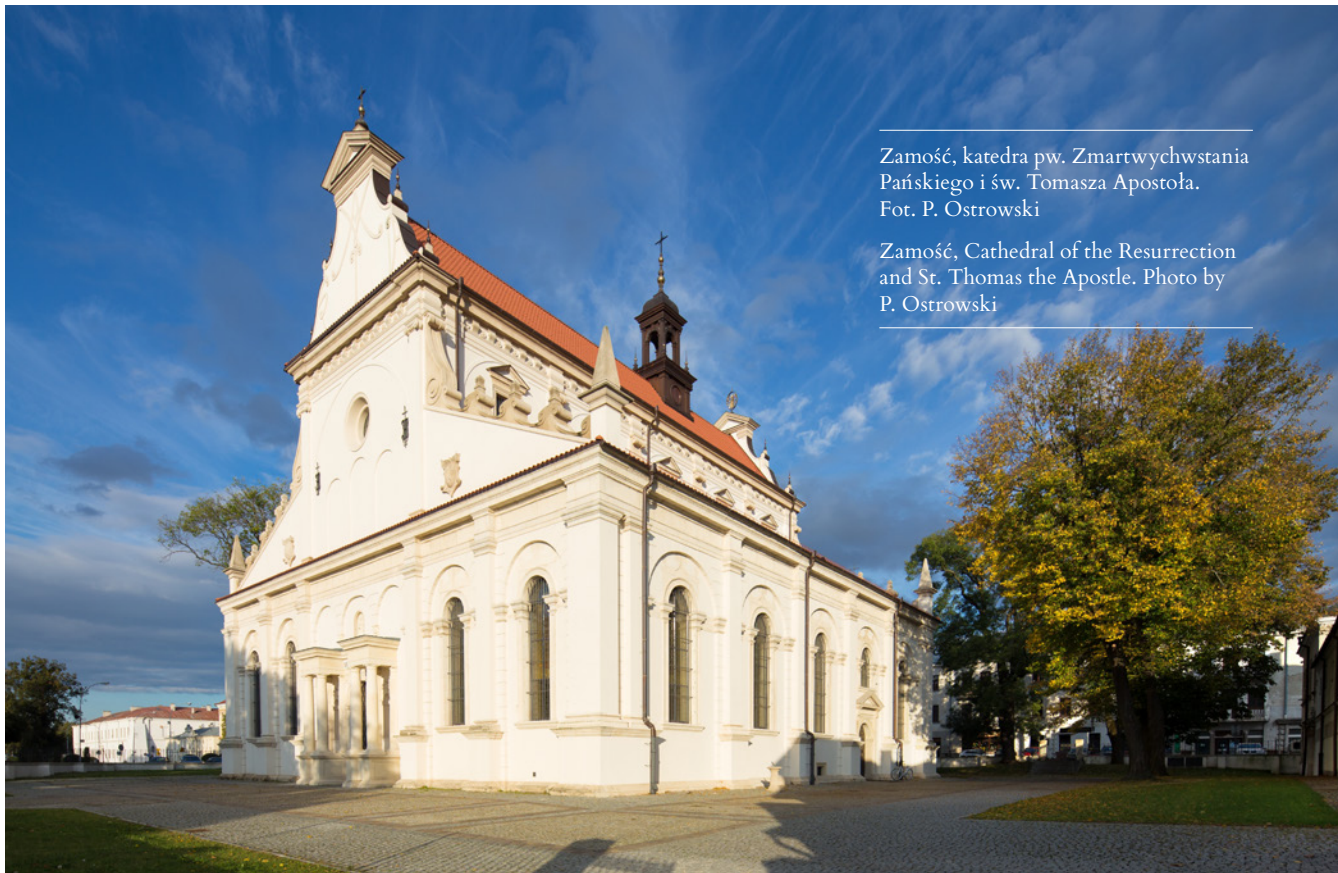
Under the first three projects, a total of more than 100 000 m³ of historic buildings underwent conservation, renovation, modernisation, and adaptive reuse, three buildings were upgraded for cultural and tourist purposes, nearly 1000 m² of retail space was created, and a video surveillance system was built covering the entire Old Town. The Great Market Square and the adjacent streets were also repaired and renovated.

Under the fourth EEA programme, sixteen historic buildings were restored, including: the ensemble of the fortress buildings, the New Lublin Gate with its curtain wall, the Casemates, the Old Lublin Gate and its curtain wall, and the shooting gallery. The primary objective of the fifth program was to increase the attractiveness of the city to tourists. The project encompassed the renovation of the Salt Square, the Jaroszewicz Square, the Water Square, and the adjoining streets. Another project, which was delivered by the City in the years 2009-2012, was of the largest scale. Its purpose was to make the Zamość Fortress available for tourist and recreational purposes. This included the fortifications of the 16th-century “ideal town” and the polygonal 19th-century fortifications. The project included the restoration of the ring defences of the

Zamość, synagoga. Fot. D. Lipska

Zamość, synagogue. Photo by D. Lipska

Zamość, katedra pw. Zmartwychwstania Pańskiego i św. Tomasza Apostoła.
Fot. P. Ostrowski

Zamość, Cathedral of the Resurrection and St. Thomas the Apostle. Photo by P. Ostrowski

rewaloryzację zabytkowego parku miejskiego, budowę parkingów oraz adaptację obiektu zabytkowego na Centrum Zarządzania Parkiem Kultury Twierdzy Zamość. Ostatni projekt – realizowany w latach 2010-2012 – dotyczył utworzenia zespołu muzealnego pod nazwą Muzeum Fortyfikacji i Broni, na terenie XVIII-wiecznego Bastionu III oraz w budynkach zabytkowego Arsenału i Prochowni. Projekt obejmował również zabezpieczenie eksponatów z obecnej wystawy plenerowej „Uzbrojenie Wojska Polskiego” oraz wyposażenie obiektu ekspozycyjnego w nowoczesne urządzenia audiowizualne i teleinformatyczne.

Nakreślony powyżej zakres prac zrealizowanych w Zamościu w latach 2004-2012 chyba jednoznacznie przekonuje, jak wielkie znaczenie dla realizacji całościowej renowacji zespołu staromiejskiego Zamościa – dobra światowego dziedzictwa UNESCO – miała możliwość pozyskania w ramach różnych projektów środków finansowych, które przy ogromnym zaangażowaniu i wsparciu mieszkańców Zamościa pozwoliły z tak wspaniałym wynikiem przywrócić obraz i świetność temu wyjątkowemu w skali europejskiej zabytkowemu idealnemu miastu.

Wszystkim osobom, które przyczyniły się do tego wielkiego sukcesu Naszego Miasta, tą drogą składam z serca płynące podziękowania.

fortress, the remodelling of the amphitheatre, restoration of the Historic Town Park, the construction of parking lots, and the adaptive reuse of a historic building into the headquarters of the Zamość Fortress Cultural Park Management Centre. The last project, which was carried out in the years 2010-2012, involved the creation of a museum complex called “the Museum of Fortifications and Weaponry” in the 18th century Bastion III and in the buildings of the historic Arsenal and Gunpowder Magazine. The project also included securing the exhibits of the current outdoor exhibition of Polish weaponry, as well as furnishing the exhibition facility with modern audiovisual and ICT equipment.

The above projects, completed in Zamość in the years 2004-2012, prove beyond doubt that the comprehensive restoration of the Old Town of Zamość, a UNESCO World Heritage site, would have been impossible without the funds raised through various projects. These projects, along with the enormous commitment and support from the residents of Zamość, have allowed us to restore its historic look and splendour as an “ideal city,” a unique place on a European scale, with such great success.

I would like to thank all the people who have contributed to the great success of our town with all my heart.

MARCIN ZAMOYSKI

Prezydent Zamościa w latach 1990-1992, 2002-2014

MARCIN ZAMOYSKI

Mayor of Zamość in 1990-1992, 2002-2014